

EETBARE WOONWIJK RIJNVLIET, UTRECHT

Stedelijk voedselbos- Urban Food Forestry

AMBITIEDOCUMENT

Dit ambitiedocument Eetbare woonwijk Rijnvliet, Utrecht - *stedelijk voedselbos* - *Urban Food Forestry* - , is vervaardigd door De Zwarte Hond, Felixx Landscape architect and planners en Æ - Food Forestry Development in samenwerking met Bart Mellema, Stadsbedrijven Utrecht en bureau NegenTien van de gemeente Utrecht. Het betreft het realiseren van 15 hectare voedselbos als geïntegreerd onderdeel van de nieuw te bouwen woonwijk Rijnvliet.

Het plan is tot stand gekomen in nauwe samenspraak met bewonersgroep “De Groene Longen van Rijnvliet”, een groep enthousiaste bewoners van de Rijksstraatweg. Dit burgerinitiatief heeft voedselbos expert Xavier San Giorgi aangedragen om hun ideeën voor een eetbare woonwijk kracht bij te zetten. Xavier is sindsdien nauw betrokken bij de uitvoering van het plan.

Gemeente Utrecht

In opdracht van en in samenwerking met:
Gemeente Utrecht

Ontwerp en Illustraties:
Felixx, Æ - Food Forestry Development

Tekst:
Felixx, De Zwarte Hond, Æ - Food Forestry Development

EETBARE WOONWIJK RIJNVLIET, UTRECHT

Stedelijk voedselbos- Urban Food Forestry

AMBITIEDOCUMENT

23 november 2016

INLEIDING / AANLEIDING

De openbare ruimte van de nieuw te ontwikkelen Utrechtse stadswijk Rijnvliet zal in de komende jaren worden ingericht volgens de principes van een voedselbos. Dit stedelijk voedselbos (Urban Food Forest) vormt een integraal onderdeel van de nieuwe wijk. Voor de gefaseerde uitwerking en aanleg van deze eetbare woonwijk is in opdracht van de gemeente Utrecht voorliggend ambitiedocument uitgewerkt.

Het document is tot stand gekomen naar aanleiding van de wens van wethouder Kees Geldof om huidige bewoners van de Rijkstraatweg en toekomstige bewoners van Rijnvliet te betrekken bij de invulling en inrichting van de openbare ruimte van de nieuwe wijk.

Op 23 maart 2016 is door de gemeente Utrecht in samenwerking met wijkbewoners een workshop georganiseerd over de inrichting van de openbare ruimte van Rijnvliet. De huidige wijkbewoners hebben een expert aangedragen om een vernieuwend openbaar groen te ontwikkelen. In een gezamenlijk team van deskundigen en adviseurs van de gemeente, ontwikkelaars en bewoners zijn de eerste kansen verkend om de openbare ruimte van Rijnvliet in te richten

volgens de principes van een voedselbos. Als vervolg op de succesvolle workshop is in een gezamenlijk team dit ambitiedocument opgesteld. Stedenbouwkundigen van De Zwarte Hond, landschapsarchitect Marnix Vink van Felixx, voedselbosdeskundige Xavier San Giorgi van Æ - Food Forestry Development, Bart Mellema van Stadsbedrijven Utrecht, Niel Glas van Bureau NegenTien en niet te vergeten de betrokken bewoners van de Rijkstraatweg zijn trots op voorliggend resultaat.

Het document zal als eerste ingaan op de waarde en kwaliteiten van Urban Food Forestry waarna wordt uitgelegd hoe dit kan werken in de openbare ruimte van een woonwijk. De gefaseerde aanleg wordt toegelicht waarna de gevarieerdheid van het voedselbos in woord en beeld wordt verduidelijkt. Ten slotte wordt ingegaan op het beheer en wordt een aantal aanvullende, het plan verrijkende kansen en initiatieven benoemd die van waarde kunnen zijn bij de verdere uitwerkingen van het plan.

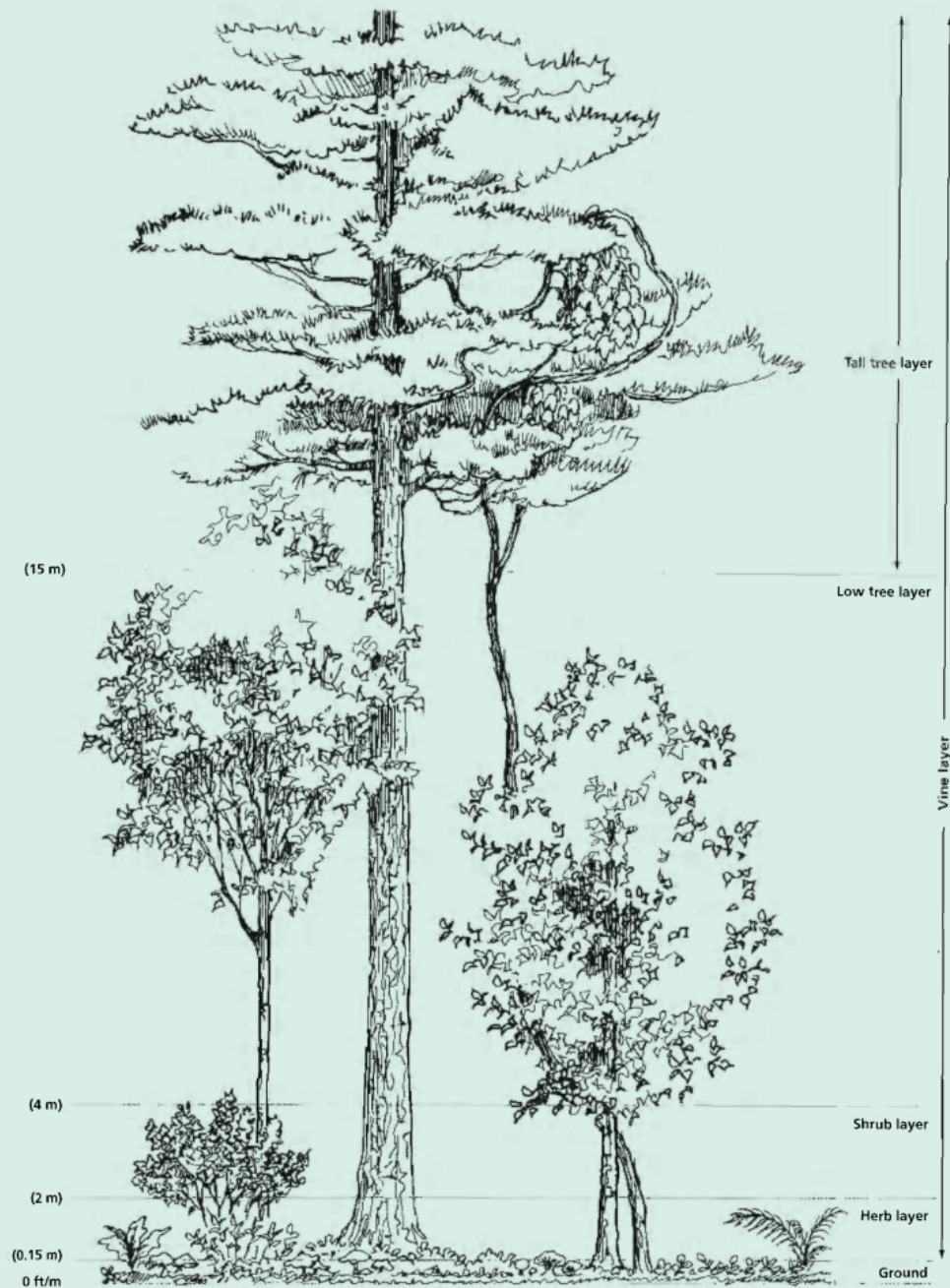
Ondertekening

Marnix Vink, Esther Vlaswinkel, Xavier San Giorgi, Bart Mellema, Niel Glas

INHOUD

<u>DE KWALITEITEN EN WAARDEN</u>	9
<u>HOE GAAN WE DAT DOEN</u>	10
<u>WAT IS DAT DAN</u>	14
<u>VERBINDENDE FASERING</u>	18
<u>VARIATIE PER ZONE</u>	20
<u>KOSTEN EN BEHEER</u>	31
<u>HOE NU VERDER</u>	33

7 lagen systeem

1. Kroonlaag (climax bomen) bestaande uit originele en aangeplante grote bomen
2. Lage bomen, bestaande uit kleinere bomen of halfstammen
3. Struiklaag van fruiten bessen struiken
4. Kruidlaag van meerjarige groenten en kruiden
5. Bodembedekkers, laag van planten die zich horizontaal verspreiden
6. Ondergrondse of wortellaag van planten die wortels of knollen produceren
7. Klimmers, een verticale laag van klimmende planten

DE KWALITEITEN EN WAARDEN

Urban Food Forestry is een vorm van stadslandbouw waarbij in het ontwerp en beheer gekeken wordt naar de positieve ecologische relaties van een natuurlijk bos systeem. In tegenstelling tot een natuurlijk bos wordt er gebruik gemaakt van overwegend voedsel producerende soorten.

De ecologische eigenschappen van deze verschillende soorten worden intelligent gebruikt om een stabiel en veerkrachtig ecosysteem te creëren. Naast een overvloed aan voedsel biedt het voedselbos ook een verscheidenheid aan ecologische diensten zoals habitat voor vele insecten en dieren, mitigatie van klimaatverandering en een prachtige plek om in te verblijven.

Deze samenhang benoemen we in dit document als Voedselwaarde, Natuurwaarde en Recreatiewaarde.

Het voormalig weidegebied Rijnvliet krijgt op basis van deze drie waarden een prachtige nieuwe invulling waarbij de groene buitenruimte, het natuurlijke water en de voedselproductie mensen met elkaar en met de natuur verbindt.

VOEDSELWAARDE

De bomen, struiken, kruiden, klimmers en bodembedekkers die in Rijnvliet aangeplant zullen worden, kennen bijna allemaal iets eetbaars. Verschillende bloemen, noten, blad en vruchten zijn het jaar rond te plukken.

NATUURWAARDE

De plantenrijkdom is de primaire voorwaarde voor vele dieren. Ze bieden onderdak, voedsel en vaak ook een plek om hun jongen groot te brengen. Veel dieren vervullen vervolgens weer een wederdienst waardoor een stabiel en robuust ecosysteem ontstaat.

RECREATIEWAARDE

Het voedselbos is straks een plek waar je graag een wandelingetje door maakt, kinderen veilig kunnen spelen en voorbijgangers onderweg even stoppen om op een bankje te genieten van het voedselbos.

HOE GAAN WE DAT DOEN

Net als onze seizoenen staan voedselbossen niet stil. Ieder jaar zal er steeds meer geplukt en genoten kunnen worden van dit steeds weelderiger en rijker groeiende ecosysteem.

Voedselbos Rijnvliet moet van blijvende waarde zijn. Hiervoor is vandaag en in de toekomst betrokkenheid van een ieder nodig. Huidige bewoners, nieuwe bewoners, lokale organisaties alsmede de gemeentelijke groendienst (Stadsbedrijven Utrecht) moeten blijvend intensief samenwerken om deze wijk een succes te laten worden.

De gefaseerde aanleg van de wijk maakt het mogelijk om steeds weer nieuwe bewoners te betrekken bij de uitwerking van de plannen. Zo kan iedere bewoner meepraten over zijn deel van de wijk. De wijk wordt van de bewoners zelf!

Met de centraal gelegen basisschool en de Metaal Kathedraal aan de Rijksstraatweg heeft Rijnvliet straks twee sterke ankers die een voortrekkersrol kunnen spelen in de ontwikkeling en deling van kennis. De voorgestelde invulling van het groen vergt namelijk ook nieuwe kennis en kunde om maximaal gebruik te kunnen maken van het eetbare groen. Kinderen leren al spelende, op een cursus leert men

over voedselbossen en tijdens een buurtfeest wordt al etende geleerd over het groen in de eigen wijk.

Omdat het voedselbos van iedereen is, zal er door Stadsbedrijven Utrecht én de bewoners van Rijnvliet samen worden gewerkt aan het beheer van de groene wijk. De gemeente zorgt voor het basisbeheer en de continuïteit. Het succes van de voorgestelde ambitieuze inrichting van de wijk staat of valt met het omarmen van het plan door bewoners. Als bewoners zelf meer willen doen, kunnen ze dit zelf of samen met de gemeente vormgeven. Misschien dat er zelfs een voedselboswachter opstaat voor het beheer, de educatie en de oogst.

Planvorming, uitvoering en beheer zijn in elkaar overlopende processen, met ruimte voor experimenteren en bijsturen.

Op de volgende pagina staat de tijdslijn met daarin de gemaakte stappen en een vooruitzicht op wat er komen gaat. Ook zijn er al uitgevoerde initiatieven zoals de Biomeiler workshop, Voedselbos cursus en het onderzoek van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU) naar wijkbeheer in gezamenlijkheid. Wie weet wat voor nieuwe initiatieven er nog zullen ontstaan de komende jaren!

startworkshop gemeente, ontwerpers, ontwikkelaars en huidige bewoners

SAMENWERKEN AAN EEN GROENE WIJK

gezamenlijke start als basis voor verdere ontwikkeling en beheer van de openbare ruimte

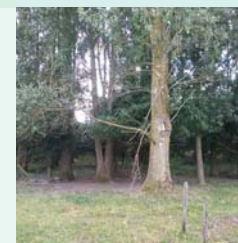

Workshop inrichtingskansen openbare ruimte Rijnvliet op 23 maart 2016

ruimte voor participatie van diverse partijen

SAMENWERKEN AAN EEN GROENE WIJK

Workshop biomeiler
met populieren snippers
Metaal Kathedraal
najaar 2016

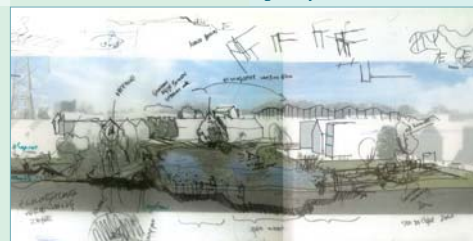

Ecologische dunning deel populierenbos
en aanleg vogeleiland
najaar 2016

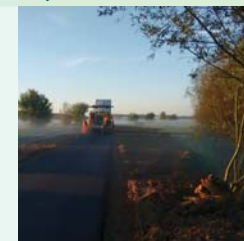
Excursie voedselbos
Makeblijde
op 13 juni 2016

Schetsessie
Ambitiedocument
op 22 juni 2016

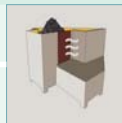
Aanleg en aanplant
fietspad
najaar 2016

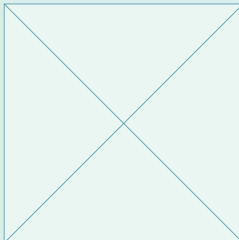
Startworkshop met
bestaande bewoners
op 23 maart 2016

Studieopdracht
studenten HKU
voorjaar 2017

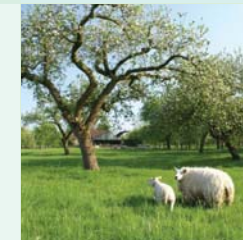
Onderzoek Universiteit
Utrecht

Workshop toekomstige
bewoners
najaar 2017

Aanplant beplanting
met hulp van bewoners
medio 2018 - 20..

Schapen dragen bij aan het
beheer van het voedselbos
medio 2018 - 20..

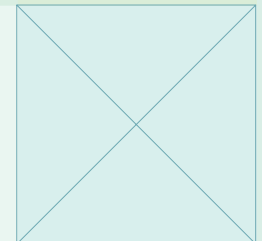
Workshop inrichting
hoofd groenstructuur
januari 2017

Aanplant beplanting
met hulp van bewoners
medio 2018 - 20..

Regulier onderhoud
diverse plantdelen
medio 2018 - 20..

tijdslijn

WAT IS DAT DAN

Wat betekenen deze waarden en aanpak nu echt voor Rijnvliet? Waar normaliter het groen vaak enkel een decor is, geeft het voedselbos betekenis door op meerdere wijzen waardevol te zijn voor mens en dier.

Het voedselbos verbindt de Strijkviertelplas met Park Voorn voor vogels, vleermuizen en andere dieren. Op hun beurt zijn Park Voorn en de Strijkviertelplas weer ecologische schakels in een groter netwerk. Binnen de wijk zelf vormt het voedselbos naast een belangrijke natuurwaarde ook een mooie recreatie plek.

Een belangrijke waterloop in de wijk is de Buitenvliet. Deze heeft aan de westzijde een amfibieënpool en een oever waar vissen en roerdompen hun rust kunnen vinden. Verrassend genoeg staat er watermunt en is het eetbaar stuifmeel van de lisdodde heerlijk in pannenkoeken. De aaneengesloten bomenrij van iepen begeleiden niet alleen de vleermuizen maar hebben ook een overvloed aan eetbare zaaddozen om salades voor de hele buurt mee te maken. Aan de oostzijde kunnen kinderen heerlijk ravotten, zwemmen en kiwi- of honingbessen als snoepjes eten. Vogelhuisjes en beplanting die vlinders aantrekken maken dit paradijs compleet.

Het vogeleiland, gelegen in de Buitenvliet, is een restant van het voormalige populierenbos. Doordat de onderbegroeiing van o.a. eiken, meidoorn, vlier, vogelkers blijft staan, worden aanwezig kwaliteiten behouden. Sommige populieren worden getopt op 4 à 5 meter waardoor ze niet valgevaarlijk worden en vogels er nog steeds kunnen nestelen.

Het centrale voedselbos ligt aan de oude boomgaard naast de Metaal Kathedraal en de nog te bouwen basisschool. Het vormt een belangrijke plek waar spelen, culturele activiteiten, educatie en verschillende buurten bijeenkomen.

De genoemde voorbeelden zijn exemplarisch voor de waarden van het voedselbos Rijnvliet. Per zone en deelgebied zullen bekende en verrassende soorten worden aangeplant. Ook wordt er aandacht besteed aan het sluiten van kringlopen door middel van compostering. Tenslotte zal diervriendelijke verlichting toegepast worden. Bewoners worden uitgenodigd om met de inrichting van hun tuin hierop aan te sluiten.

SPEELZONE

BOSSCHAGE

AMFIBIEËNPOEL

BOSSCHAGE

PAD

NATUURVRIENDELIJKE OEVER

WATERLELIEZONE

amfibieënpool voor
kikkers, padden en
salamanders

kikkervisjes
vangen

watermunt
voor heerlijke thee

aaneengesloten
bomenrij; geleiding
vleermuizen

vogelaar ziet
roerdomp

eetbaar stuifmeel
grote lisdodde

DIEPE WATERGANG

NATUURVRIENDELIJKE OEVER

SPEELWEIDE

BEPLANTINGSVAK

RIJBAAN

jonge bladeren
pijlkruid eetbaar

zwemsteiger steekt
tot in diepe water

natuurvriendelijke
oever, paaiplaats
voor vissen

dichte struiklaag
voor egels

warm slootwater /
houtsnipper douche

eetbare Sibirische
honingsbes

nestgelegenheid en
voedsel voor vogels

natuurlijk
speelelement

eetbare kiwibes in
boom

VERBINDENDE FASERING

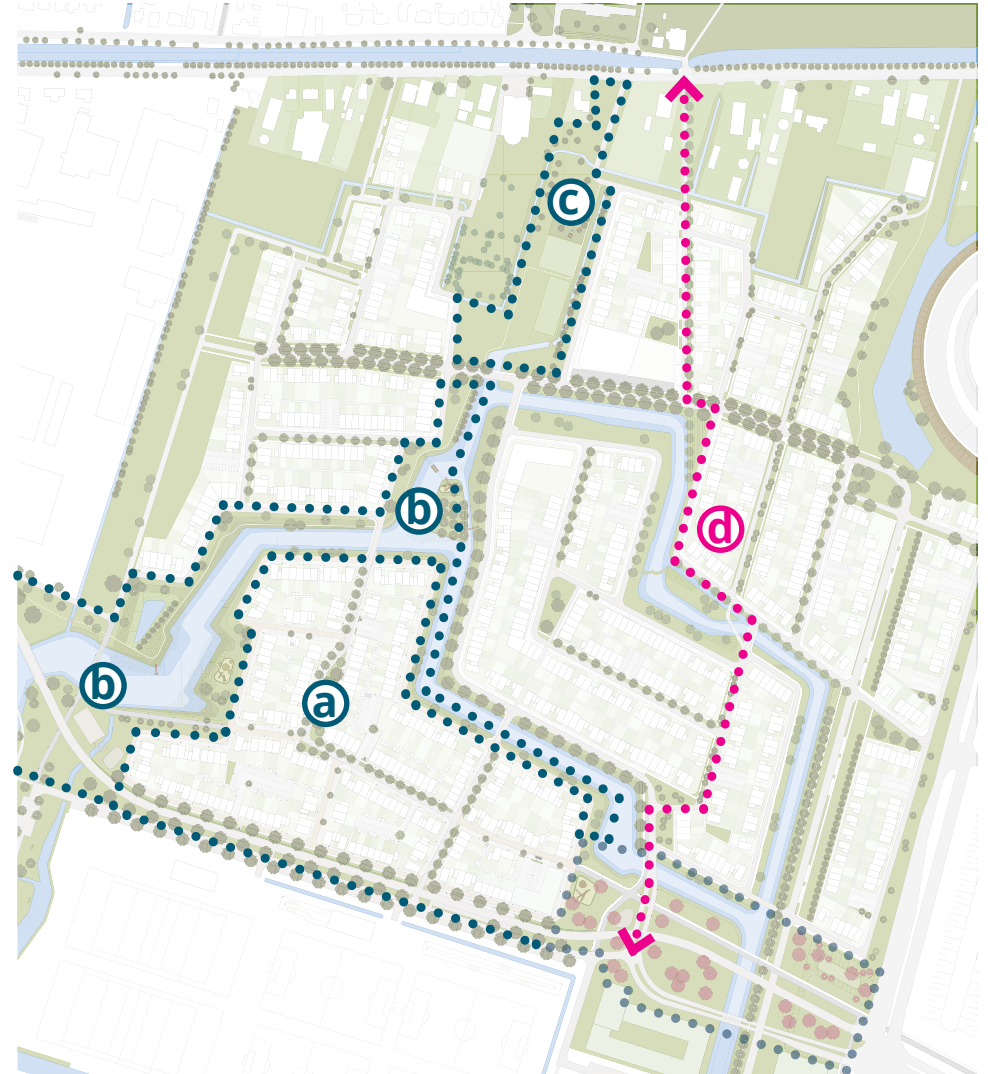
De woningbouwopgave van de wijk Rijnvliet wordt gefaseerd in 4 à 5 stappen gerealiseerd. Hierbij wordt gestart met Rijnvliet Zuid (a).

De aanleg van de groen-blauwe hoofdstructuur kent een eigen fasering. Als eerste wordt de belangrijke verbindingszone tussen Metaal Kathedraal en Strijkviertelplas aangelegd (zone b en c).

Zodra de eerste mensen Rijnvliet Zuid gaan bewonen (gebied a) hebben zij de beschikking over een mooie robuuste groenstructuur. Deze vormt ook een prettige verbinding tussen de overige wijken van Leidsche Rijn en het sportpark Rijnvliet cq de Strijkviertelplas.

Het groen in de zones b en c kan al vroeg tot ontwikkeling komen, waardoor dieren zich blijvend kunnen vestigen. Ze worden niet verdreven door bouwactiviteiten dan wel transporten. Bouwverkeer zal via de randen van de wijk de nog te ontwikkelen woongebieden bereiken.

Vooruitlopend op de bouw is in 2016 het voormalige populierenbos geïntegreerd met het vogeleiland in het hart van de wijk. Daarnaast wordt al een stuk voedselbos aangelegd langs het permanente deel van het onlangs geopende fietspad (d).

slimme fasering als succesfactor

VERBINDENDE FASERING

Een intelligente fasering kan tot een eerder en groter succes leiden. Wanneer er vanaf de start van het project de juiste verbindingen worden gelegd voor flora, fauna en toekomstige en huidige bewoners kan het plan zich ontwikkelen tot een robuust ecosysteem.

Hier kan de gemeente Utrecht op inspelen. Aanplant vooruitlopend op de woningbouw geeft de jonge aanplant de ruimte om te groeien zonder dat de openbare ruimte direct gebruikt wordt.

Een bijkomend voordeel is dat het gebied aantrekkelijker wordt tijdens de verkoop van de woningen.

VARIATIE PER ZONE

Buitenvliet; De ecologische verbinding staat hier centraal. Door aan westzijde meer in te zetten op de natuurwaarde en aan de oostzijde op de recreatiewaarde bieden we iedereen een mooie plek. Verassend is om te zien dat zowel in het 'wild' als op een speelplaats voldoende te snoepen valt.

watermunt

grote lisdodde

Siberische honingbes

amfibieënpoel

geleiding vleermuizen

natuurlijke oever

kikkervisjes vangen

vogels kijken

zwemmen

Centraal voedselbos; *De 7 lagen, een hoge diversiteit en struinen door het groene hart van de wijk is de climax van het stedelijk voedselbos, met ruim 5000m2 is dit het hart van de eetbare woonwijk. In het midden van de wijk bij de basisschool en de Metaal Kathedraal kun je hier leren, culturele activiteiten en buurtfeesten houden.*

struivaren

daslook

5-smakenbes

7-laags ecosysteem

*aansluiten op
bestaande bomen*

keienstuw

educatie

boomstambrug

schoolbos

Boomgaard; Ook al is een boomgaard geen voedselbos kun je wel van een boomgaard een voedselbos maken. Rond de hoogstam fruitbomen wordt een mantel en zoom vegetatie geplant om deze te verrijken. Uiteraard blijft er ook voldoende open ruimte voor kleine evenementen of om een balletje te trappen.

hoogstam appel

hoogstam peer

hoogstam kers

specht

ecologisch beheer

modderkruipers

culturele
programming

ontmoeting
picnick

kanoën

Kop Rijnvliet; Tussen de busbaan, autoweg en het fietspad in is verrassend veel ruimte voor een robuuste schakel in de ecologische verbindingszone tussen het sportpark en Park Voorn. Vrijwel ongestoord kunnen hier bijen gehouden worden en vogels nestelen.

beukenootjes

winterpostelein

salomonszegel

vlinders

honingbijen

...

entreegebied

speelplek

hondenuitlaatveld

Hoofdvllet; De breedte van de oever biedt voldoende plek om een wildpluk paradijs te laten ontstaan van allerlei soorten fruit uit de roos familie. Wist je dat kersen, pruimen, appels en aardbeien allemaal familie van elkaar zijn?

wilde kers

kriekpruim

kruisbes

ecologisch maaibeheer

bestuivende insecten

nestgelegenheid vogels

bootje varen

entree route Rijnvllet

buurtjam maken

Binnenvliet; Deze watergang is de meest stedelijke. Doordat daarmee ook de temperaturen hoger zullen liggen dan bij de andere watergangen kunnen hier meer Zuid-Europese soorten zoals perziken en vijgen heerlijk rijpen en komen mediterrane kruiden mooi op smaak.

leiperzik

amandelen

diverse kruiden

tongvarens

muurhagedis

korstmossen

waterspeeltuin

*toegankelijke
waterkant*

waterplein

Limes; De Romeinen onderhielden hun legioenen met o.a. tamme kastanjes en zevenblad. Om de lange tochten vol te kunnen houden legden ze bijvoet in hun schoenen. Deze straat is geheel gewijd aan de botanische en culinaire historie van de Romeinen.

tamme kastanje

bijvoet

...

vogels

...

...

educatie Romeinse
rijk

cultuurwaarden

Limes-steen

Leidingzones; Doordat onderhoud aan belangrijke ondergrondse leidingen op elk moment gedaan moet kunnen worden, is realisatie van een permanente (boom)beplanting niet mogelijk. Toch bieden deze plekken kans voor snel producerende soorten, planten die veel biomassa in de vorm van houtsnippers leveren en is het de uitgelezen plek voor buurtcompostering.

vlierbes

sneeuwbal
Viburnum lentago

korngierkruid

nestgelegenheid
solitaire bijen

bloemrijk gras

bijenlint tbv
bestuiving

picknick

pluktuin

buurtcompost
plekken

Buurtplekken; Een inrichting met mooi gesnoeide hagen van lindes met eetbaar blad of vruchtdragende hagen voor vogels. Een hibiscus met prachtige en eetbare bloemen fleurt de straat op. Spelende kinderen snoepen van de honingbes. Ook in een hoog stedelijke omgeving kun je met de principes van Food Forestry aan de haal, een waar Vinex voedselbos.

daglelie

hibiscus

vruchtdragende haag

nuttige insecten

beschutting vogels

...

speelvoorziening
kleine kinderen

zitten

buurtcompost
plekken

HOVbaan; Duidelijke afscheiding door een gevlochten haag biedt beschutting en voorkomt dat mensen zomaar de busbaan oplopen. Bloemrijke bermen bedienen vele insecten en bij de bushalte pluk je nog net even een vrucht van de Mexicaanse meidoorn voordat je op de bus stapt.

zomereik

vlechtheg

zoutmelde

hagen tbv
beschutting vogels

voedsel vogels

aantrekkingskracht
insecten

aantrekkelijke
bushalte

bloemrijke berm

groene haag

KOSTEN & BEHEER

Het integreren van voedselbosprincipes in de openbare ruimte van een woonwijk is een vernieuwende aanleg van groen.

Beplanting voor een voedselbos bestaat veelal niet uit regulier in openbare ruimte toegepaste soorten. De wat meer bijzondere soorten hoeven echter niet duurder te zijn dan regulier openbaar groen.

Daarnaast wordt in Rijnvliet, evenals op andere plekken in Leidsche Rijn, ook bestaand groen geïntegreerd en wordt er een kraamkamer ontwikkeld. Vooruitlopend op de aanleg van de gehele wijk wordt het eerste deel voedselbos gerealiseerd nabij de Metaal Kathedraal, vanwaar jong groen de wijk zal overspoelen.

Een voedselbos onderhouden is niet moeilijk en bovenal leuk. Voedsel kan het jaar rond geoogst worden, waardoor de productie op peil blijft. Snoeien is beperkt nodig en bevordert de verdere ontwikkeling van de eetbare woonwijk. Het streven is dat dit beheer plaatsvindt onder begeleiding van een enthousiaste voedselboswachter. Naast een beheertaak heeft deze persoon ook een educatieve taak. Bewoners, hun kinderen en ook andere belangstellenden zullen het groen helpen beheren, kennismaken met een natuurlijke biotoop en uiteraard ook genieten van al het goeds dat het voedselbos zal bieden. De gemeente

Utrecht stimuleert het gezamenlijk beheer van het openbaar groen. Ook in Rijnvliet wordt onderzocht hoe een community de basis kan vormen voor langjarig beheer door de bewoners. Een verkenning hiernaar vormt het onderzoek dat momenteel (najaar 2016) wordt uitgevoerd door studenten van de HKU.

HOE NU VERDER

Het succesvol ontwerpen en realiseren van een geïntegreerd voedselbos in de openbare ruimte van Rijnvliet vraagt om een passend proces. Planvorming, uitvoering en beheer zijn in elkaar overlopende processen, met ruimte voor experimenteren en bijsturen.

Met dit ambitiedocument zijn de kansen voor Urban Food Forestry in de toekomstige openbare ruimte van Rijnvliet verkend en vastgelegd. Deze ambities zullen in de verdere uitwerking tot inrichtingsplannen verder worden getest en uitgewerkt.

Daarnaast zijn op de hierop volgende pagina's een aantal kansrijke aanvullende ambities verkend welke in de uitwerking van de diverse inrichtingsplannen verder vormgegeven zullen moeten worden.

Aanvullende kansen en ambities:

- ☒ Verlichting als verlengstuk van de natuur
- ☒ Kansen in architectuur en op de kavel
- ☒ Vergroten van de biotoop
- ☒ Klimaatgordel A2 / A12
- ☒ Voedselboswachter
- ☒ Cultuur en educatieprogramma
- ☒ Welkomstpakket
- ☒ Nationaal voedselbos kaart
- ☒ Educatieve straatnamen
- ☒ Historische oorsprong
- ☒ Onderwijs
- ☒ Leren van andere projecten in de stad

aandacht voor bestaande fauna

VERLICHTING ALS VERLENGSTUK VAN DE NATUUR

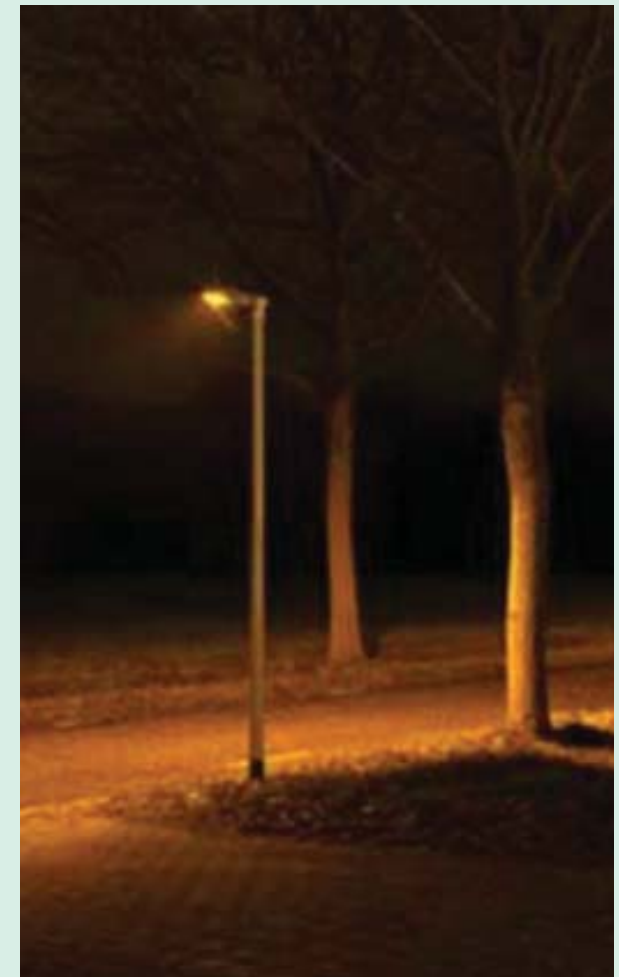
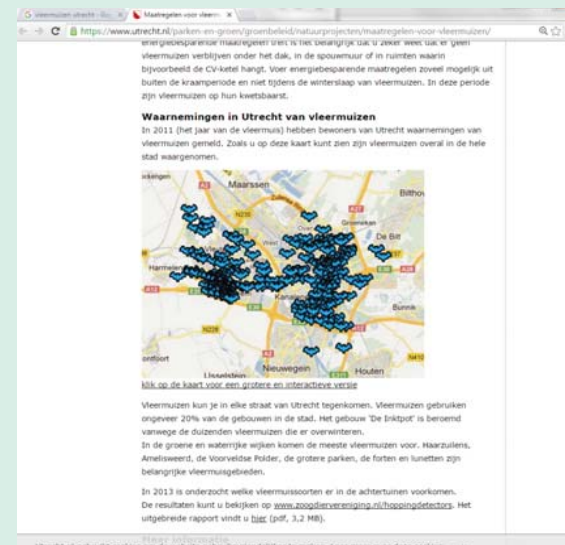
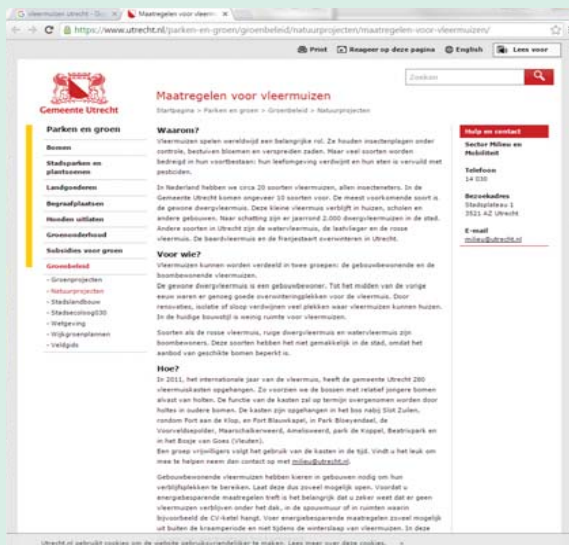

In Rijnvliet ligt een kans om op een vernieuwende manier verlichting toe te passen.

Lichtvervuiling kan worden voorkomen door verlichting op maat toe te passen met bewegingssensoren die menselijke beweging detecteren of door toepassing van beperkte lichtpunthoogte.

Door gebruik van amberkleurige licht met een speciale spectrale samenstelling is hinder voor specifieke soorten dieren te beperken.

Dit met behoud van de functionaliteit van de verlichting voor mensen. Op deze wijze kunnen bijvoorbeeld de diverse bestaande vliegroutes van vleermuizen worden ingepast in de nieuwe wijk.

integrale benadering

KANSEN IN ARCHITECTUUR EN OP DE KAVEL

Niet alleen in de openbare ruimte maar ook op woning en kavelniveau zijn tal van ingrepen denkbaar die bijdragen aan een beter milieu en een fijne omgeving voor mens en dier. Groene daken en erfafscheidingen door heggen kunnen bijdragen aan de biodiversiteit en nestgelegenheden voor (kleine) vogels en vleermuizen kunnen eenvoudig worden geïntegreerd in gevels of daken.

Daarnaast is er op energetisch gebied steeds meer mogelijk. Op dit moment zijn nul-op-de-meter woningen al haalbaar en zullen woningen die energie opwekken op afzienbare termijn gemeen goed zijn.

Wanneer de ontwikkelaars van de woningen hun verantwoordelijkheid op dit vlak nemen kan Rijnvliet zich ontwikkelen tot de meest innovatieve en groenste woonwijk van Utrecht.

vergroten van de biotoop

STRIJKVIERTELPLAS

De Strijkviertelplas grenst aan het plangebied van Rijnvliet. Een grote open plas met daar omheen een rand met afwisselend veel beplanting en ligweides. Aan de zijde van de toekomstige wijk en de aangrenzende sportvelden ligt een een (zwem)strand. De plas is in beheer van het Recreatieschap Midden-Nederland.

De groeninrichting is momenteel weinig divers. Er liggen kansen om de inrichting en het beheer van dit groen aan te laten sluiten op het groen in de wijk Rijnvliet. Hiertoe zal de huidige beheerder, het Recreatieschap Midden-Nederland, gestimuleerd moeten worden tot (gedeeltelijke) omvorming en verrijking van het groen.

Strijkviertelplas, kijkend vanuit het zuiden

verbeteren condities van de biotoop

'KLIMAATGORDEL A2 / A12'

Op de 135km lange stelling van Amsterdam wordt naar idee van Ton van Oostwaard een klimaatgordel gerealiseerd om fijnstof en CO₂ op te vangen met behulp van planten.

Het principe werkt met zogenaamde klimaat
additieve planten die dankzij extra veel fijne
behaving fijnstof en CO₂ kunnen afvangen.
Van het snoeiafval wordt compost en
brandstof gemaakt.

Het zou prachtig zijn als de groene buffer
tussen A2/A12 en de wijk Rijnvliet voorzien
wordt van deze fijnstof bindende planten om
de kwaliteit van het aangrenzende (woon)
gebied te verhogen.

C.H. Letchertweg met groene buffer tussen A2 / A12 en het gebied Strijkviertel / Rijnvliet

één aanspreekpunt, voor educatie, aansturing beheer en PR

VOEDSELBOSWACHTER, RIJNVLIET

Gezocht : Voedselboswachter

Het is interessant om na te denken of er voor gezorgd kan worden dat er in de toekomst een voedselboswachter opstaat of kan worden aangesteld. Deze zou kunnen dienen als aanspreekpunt voor zaken aangaande het beheer van de eetbare openbare ruimte. Deze persoon heeft veel ervaring en kennis en begeleidt de bewoners in de principes van het beheer van het voedselbos, ondersteunt een educatief programma en is de PR van de eetbare openbare ruimte. Wijkbewoners en vrijwilligers beheren onder begeleiding van de voedselboswachter het voedselbos in de woonwijk.

DONDERDAG
9 JUNI
2016

VAR NIEUWS 11

Nieuw groen in Rijnvliet en Rood Noot

● Een voedselbos is meerjarige landbouw

Door Dries van Dijk

LEIDSCHER RIJN > De samenwerking tussen bewoners en gemeente voor het realiseren van zo'n 25 groenplannen loopt prima. Veertien plannen zijn bijna klaar. De rest komt volgend jaar.

Op allerlei plekken, zoals Gedichten in mos op bruggen, Langerakbaan en het Willem-Alexanderpark, kan het publiek iedere dag genieten van de groei en bloei van geplande natuur. Buiten het grote Máxima-park. Op de jongste Wijkraadavond kwamen ook twee bijzondere plannen naar voren. Het voedselbos in nieuwbouwwijk Rijnvliet en plan Rood Noot Rondoni.

Volgens de nieuwste plannen blijft meer land rondom Rood Noot behouden. Bewoners 'van de overkant' en van Leidsche Rijn zien graag een verbinding naar het toekomstige Park Leeuwensteijn, naar de sluiswoning in de Kanaalzone bij het

Amsterdam-Rijnkanaal. Dat kan aansluiten bij het Merwedekanaal, de herontwikkeling bij Douwe Egberts, met plannen voor hotels, naar de Werkspoorkathedraal op het oude spoorgebied. 'Rood Noot en Leeuwensteijn worden belangrijke parken voor de wijk West', zo stelt een Westbewoner, 'want er is daar weinig groen.'

Het voedselbos in Rijnvliet behelst een totaal andere aanpak van groenontwikkeling in een nieuwe wijk. Maureen Baas, Metaalkathedraal, en bewoners van de Rijksstraatweg sloegen de handen ineen. De bouwcontouren liggen vast, maar de invulling van groen en waterpartijen kan Rijnvliet een heel andere leefomgeving bezorgen. Bert Kassies: 'Een woonwijk in de elleboog van A2/A12, dan worden leefbaarheid en duurzaamheid een bijzondere uitdaging. In gesprek met wethouder Geldof bleek dat ontwikkelaar en gemeente de huizencomplexen en wegen hadden vastgelegd. Ideeën voor water en groen waren welkom. We willen een vitale biotoop ontwikkelen, die mooi en eetbaar is, en in evenwicht kan groeien. Dat geeft

een veel natuurlijker omgeving. Een voedselbos is eigenlijk meerjarige landbouw, waarin de positieve ecologische relaties van een natuurlijk bossysteem in ontwerp en beheer worden gebruikt. Naast voedsel, kruiden, specerijen, brandstof, vezels en medicijnen zorgen voedselbossen voor langdurige CO2-opslag, woonplek voor veel insecten en dieren en een mooie verblijfplaats voor mensen. Het voedselbos kent wel zeven lagen vegetatie, van mossen tot

hoge bomen. Zo'n bos vraagt minder input en beheer dan traditionele landbouw of park.' Kassies is blij, dat de gemeente hun deskundige, Xavier San Griegi, heeft gecontracteerd voor deze klus. 'Zo kan de wijk een meeslepende groene entree krijgen en het bos ook voor onderwijsdoel-einden worden benut.'

De Wijkraad is ook positief over de ontwikkeling van het Willem-Alexanderpark, waar bloeiende planten een bijenhotel gaan voeden.

Metaal Kathedraal als actieve 'wijkbewoner'

CULTUUR EN EDUCATIEPROGRAMMA

Een rijke culturele programmering die nieuwe bewoners verwelkomt en ondersteunend is aan de principes van het voedselbos in een stedelijke omgeving draagt bij aan de kwaliteit van de wijk. Denk aan workshops, artist in residence die bewoners uitnodigen, het voedselpodium, debat, voorstellingen, buitenkeuken gebruik, koken met kunstenaars, eten en kunst. Nieuwe bewoners van Eetbare woonwijk Rijnvliet kunnen workshops aangeboden krijgen met handige informatie om hun huis direct te vergroenen met het aanleggen van groene daken, muren en heggen. Er kunnen met Stichting Heg en Landschap bijzondere heggen gebouwd worden in de wijk, die bewoners ook in eigen tuin kunnen realiseren. Ook kunnen voedselbos workshops gegeven worden zodat

bewoners het voedselbos kunnen verlengen met hun eigen achtertuin.

Bij dit alles kan Metaal Kathedraal een cruciale rol spelen. Metaal Kathedraal is een historisch culturele locatie gelegen in het groene hart van Rijnvliet. Van oorsprong een katholieke kerk uit 1857, toen fabriek, nu culturele broedplaats. Metaal Kathedraal is sinds 2011 een podium en werkplaats voor kunst, ecologie en wetenschap. Een plek waar kunstenaars, wetenschappers en publiek elkaar ontmoeten, samenwerken en de dialoog voeren op het kruisvlak van de domeinen mens, natuur en kunst. Samen met de huidige bewoners van de Rijksstraatweg is deze ecologische culturele broedplaats aanjager van het unieke voedselbos. Metaal Kathedraal levert graag de eerste bewoner. Een

kunstenaar die alle nieuwe bewoners welkom zal heten en mensen bij de hand zal nemen om de principes en rijkdom van het voedselbos te ervaren. De bouwput van 2017 tot 2020 zal dienen als rijke voedingsbodem voor de programmering van Metaal Kathedraal.

toegankelijk delen van kennis en informatie

WELKOMSPAKKET RIJNVLIET RECEPTEN BOEK

'Eten uit je eigen wijk'

Het welkomspakket voor nieuwe bewoners vormt een eerste kennismaking met de wijk. Het bevat het Rijnvliet 'Recepten Boek' en het educatieve aanbod, zodat bewoners snel de principes van hun wijk zich eigen kunnen maken.

voedselbos kaart groeit

NATIONAAL VOEDSELBOS KAART

Een voedselbos van 15 hectare geïntegreerd in een woonwijk is uniek in Nederland en Europa. In deze tijd van duurzame ambities van overheden, maatschappij en bedrijfsleven ontstaat er een vernieuwende aanpak van akkerbouw. De voedselbos kaart van Nederland groeit!

Voedselbossen in Nederland

(w)eten waar je woont

EDUCATIEVE STRAATNAMEN

- It's all in a name -

Er wordt momenteel gekeken of de straatnamen in Rijnvliet namen kunnen krijgen van eetbare gewassen die zullen worden toegepast in de wijk.

In samenwerking met de huidige bewoners van Rijnvliet, gemeente Utrecht en de straatnamencommissie wordt er nagedacht over aantrekkelijke straatnamen met mooie educatieve onderschriften.

Voedselbos Rijnvliet

eetbare natuur voor mens en dier

Hartnootstraat

Juglans ailantifolia - noten in de vorm van een hartje

Waterpepervliet

Persicaria hydropiper - bladeren met sterke peper smaak

Kiwibesstraat

Actinidia arguta - zoetzure snoepjes

Lotusvliet

Nelumbo nucifera - heilige bloementhee en eetbare zaden

Pawpawstraat

Asimina triloba - banaan van het noorden

Maarts viooltjestraat

Viola odorata - geneeskrachtige kruid en eetbare bloem

Judasboomstraat

Cercis siliquastrum - bloemen met een lekkere bite

historie verbeeld

HISTORISCHE OORSPRONG

Rijnvliet, als een van de laatste invullingen van Leidsche Rijn, heeft een rijke geschiedenis. Dit is nog zichtbaar in de ondergrond van de huidige weilanden. Rijnvliet biedt Utrecht de kans om binnen haar gemeentegrens de Limes op zijn oorspronkelijke plek in zijn oorspronkelijke vorm zichtbaar te maken. Om dit te stimuleren geeft een bewoner nu al rondleidingen met paard en wagen om ter plekke de beleving van de Limes voelbaar te maken. De initiatiefnemers van Eetbare woonwijk Rijnvliet zien graag dat in Rijnvliet de rijke Romeinse geschiedenis zichtbaar wordt gemaakt.

jong geleerd is oud gedaan

LAGERE EN MIDDELBARE SCHOLEN IN LEIDSCHER RIJN

Het voedselbos biedt scholieren in Leidsche Rijn de mogelijkheid om de natuur op vernieuwende wijze te ervaren. Een 'eetbaar bos' in de openbare ruimte geeft hen de mogelijkheid om op een andere manier naar de natuur te kijken en ermee om te gaan. Zij kunnen meewerken met de bewoners aan onderhoud, de voedselboswachter kan kennis overdragen en het cultureel programma kan dit versterken. Hierdoor kunnen alle bewoners van Utrecht het voedselbos op interactieve en speelse wijze ervaren.

innovatie in de openbare ruimte

PRAKTIJKLOCATIE VOOR STUDENTEN

De afdeling biologie van de Universiteit Utrecht ziet in het toekomstig Rijnvliet en Metaal Kathedraal een unieke praktijkplek voor hun studenten en innovatieve projecten en is momenteel actief werkzaam op het terrein van Metaal Kathedraal.

Universiteit Utrecht

leren van andere projecten in de stad

ONDERHOUD EN EDUCATIE VLINDERHOF MAXIMAPARK

Actieve vrijwilligers in onderhoud ondersteund door Stadsbedrijven

Divers educatief programma voor Utrechtse basisscholen

Urban Food Forestry plannen in de openbare ruimte elders in de wereld

FESTIVAL BEACH FOOD FOREST PILOT PROJECT IN AUSTIN TEXAS

Het Festival Beach Food Forest betreft een pilotproject in Austin, Texas.

Het doel van dit project is het ontwikkelen van een 'eetbaar bos' in de openbare ruimte en op deze wijze bewoners te voeden, te onderwijzen en te inspireren.

het voeselbos eigen maken

LITERATUUR OVER VOEDSELBOSSEN

Edible Forest Gardening – Toensmeier & Jacky

Edible perennial Gardening – Kelsey

Landscaping with Fruit – Reich

Trees for gardens, orchards and permaculture – Crawford

Fppd from your forest garden – Crawford

Perennial vegetables - Toensmeier

achtergrond

BRONNEN

Klimaatadaptieve beplanting; www.ecorridors.nl/ecorridors-nieuws

Klimaatgordel Amsterdam; www.amsterdameconomicboard.com/nieuws/groene-klimaatgordel-verdedigt-leefbaarheid

Voedselbossen in Nederland en België; www.akkernaarbos.nl/voedselbossenkaart/

Licht op Natuur; www.nioo.knaw.nl/nl/licht-op-natuur

Energie uit afvalwater: <http://www.waterschappen.nl/projecten/grondstoffenfabriek/>

Vernieuwende verlichting : www.fungal-futures.com

Biomeiler: www.biomeiler.nl

Dit document vormt een belangrijke stap in de ontwikkeling Rijnvliet tot een unieke eetbare woonwijk. Wanneer de openbare ruimte van de nieuwe wijk wordt ingericht volgens de principes van een voedselbos zal dit een bijzonder duurzame buitenruimte opleveren met een hoge voedselwaarde, natuurwaarde en gebruikswaarde voor mens en dier.

